

Wandeling Humanistisch Verbond 27 mei 2009.

Filosofen en vrijdenkers.

In de 17^e eeuw maakte Amsterdam een periode van grote bloei door. Deze bloei trok niet alleen handelslieden, handwerklieden en kunstenaars aan, maar ook wetenschappers, filosofen en vrijdenkers. Zij maakten samen de Gouden eeuw zoals de Gouden Eeuw gekenmerkt wordt in de geschiedenis.

Deze vrijdenkers, wetenschappers en filosofen vormden de basis voor de huidige humanisten en het later opgerichte Humanistisch Verbond. De wetenschappers stelden de mens in het middelpunt, maar waren in die tijd wel religieus. Geen religie hebben was niet gangbaar. Je was Katholiek, Hervormd of Joods. Maar in de kleine ruimte die zij hadden, kwamen zij tot een groot en ruimer gedachtegoed. Dat was voor die tijd ondenkbaar. Zij stelden de mens centraal en werden veelal door de kerk in de ban gedaan. Ze stierven in armoede of werden vermoord.

Op zondag 27 mei organiseerde het Humanistisch Verbond een wandeling door de binnenstad van Amsterdam, langs punten waar deze wetenschappers en vrijdenkers woonden en werkten. Het Humanistisch Verbond neemt deel aan de Raad voor Levensbeschouwingen en Religies te Amsterdam (RLRA).

In het kader van "Wederdiensten" van de RLRA had ik me voor deze wandeling ingeschreven. Deze wederdiensten hebben tot doel de levensbeschouwing of religie van de deelnemende leden te leren kennen en de naamsbekendheid van de RLRA te vergroten. De activiteit beoogt het bezoeken van levensbeschouwelijke of religieuze feesten, bijzondere gebeurtenissen en activiteiten.

We startten deze wandeling bij de fontein van het Americanhotel op het Leidseplein.

Het American hotel is sinds zijn opening ontmoetingspunt geweest voor vele vrijdenkers zoals Menno Ter Braak, Wim Vos en de latere oprichter van het Humanistisch Verbond, Henry Polak. Van daaruit ging een groep van ongeveer 20 man/vrouw op pad.

Boven een schoenzaak, in de Leidsestraat, hangt een tegeltableau met een afbeelding van Christian Huygens, die algemeen bekend is als de uitvinder van het slingeruurwerk. De winkel zal in het verleden wel een

klokkenwinkel zijn geweest. Een dosis verbeelding is bij deze wandeling wel nodig, want de huizen waar deze wetenschappers woonden en werkten zijn meestal al langere tijd afgebroken. Christian Huygens was naast wetenschapper ook vrijdenker. Hij was naast vele andere wetenschappers uit die tijd, onderzoeker en observator. Hij verkondigde dat men de wereld moest ervaren zoals je deze ziet door onderzoeken en observeren, opschrijven, proeven (toetsen) aan het bestaande, de empirische denkwijze. Tot die tijd werd alles getoetst aan de heilige boeken en niet aan de reële werkelijkheid.

Even verderop hangt boven een winkel een tableau van de grote dichter P.C. Hoofd. Hij wilde het wereldbeeld zien van uit beschouwing en niet vanuit theologisch perspectief. Hij integreerde het publieke humanisme in zijn toneelstukken. De mistanden in de samenleving werden aan de orde geteld en daarin kwamen regering en volk tegenover elkaar te staan.

Op de Heilige weg boven de toegang tot het Winkelcentrum "De Kalvertoren" is nog de toog te zien van de toegangspoort van het Rasphuis, het toenmalige tuchthuis. Daar werkte Dirk Volkerts zn Kornhert. Hij vroeg zich af: "Wat moet je doen met mensen, die zich niet houden aan de regels van de samenleving". Hij paste als eerste tucht toe. Hij vond, dat je mensen moest bezighouden om hen weer op het rechte pad te brengen. Ledigheid en armoede vond hij de oorzaak van misdaad. Bedelaars, zwervers en later ook van het pad geraakte jongeren moesten in het Rasphuis hout uit Brazilië rasp tot pigmentpoeder. Kornhert was ook een vrijdenker. Wonderen en het bovennatuurlijke zaken bestaan niet. Alles is natuur. De ware theologie is de natuurwetenschap. Dat waren zijn statements.

Al verder lopend komen we bij het Begijnhof. We zien de plek waar eens een slagerij was (schaap in de gevelsteen) en waar Descartes de anatomie bestudeerde. René Descartes, leefde van 1596 tot 1650. Van 1628 tot 1648 woonde hij respectievelijk in de Kalverstraat en aan de Westermarkt.

Verder lopend komen we bij de Nes op de hoek van de Enge Lombartsteeg, waar eens het beroemde Atheneum Elustrum, de Latijnse school van Franciscus van de Ende heeft gestaan. De grote wijsgeer Spinoza heeft daar als Jood, bekeerd tot het Katholicisme, Latijn geleerd. Mede daardoor werd Spinoza in 1656 door de Joodse gemeenschap in de ban gedaan. Hij bleef de lessen volgen en zich

verdiepen in de oude geschriften. Van de Ende: "Iedereen heeft het recht op gelijkheid, vrijheid van spreken en het algemeen recht om zich te ontwikkelen", "De volkssoevereiniteit".

Bij de artiesteningang van de beurs van Berlage hangt een beeltenis van Hugo de Groot. Voor de samenleving van die tijd betekende hij meer dan wat we zo algemeen van hem weten. Hugo de Groot is voor de zeevaart en de vrijhandel op zee van grote waarde geweest. Van Hugo de Groot is b.v. het zeerecht. In conflicten die met deze branche te maken hebben gaf dit het kader tot oplossingen. Hij gaf aan, dat het er om gaat hoe mensen met elkaar om gaan. Niet het recht van boven, maar de menselijke rede.

We liepen langs de plek waar eens de boekwinkel van Jan Riewers gevestigd was. In deze boekwinkel werden de boeken van Spinoza gedrukt. Spinoza leefde in de Jodenbuurt. Dit was te ver voor deze wandeling, daarom hier aandacht voor hem. Jan Riewers was degene die Spinoza op de been gehouden heeft. Spinoza is voor het humanisme en voor de Nederlandse samenleving van groot belang geweest.

We kwamen langs het museum van Eduard Douwes Dekker (Multatuli), die dan wel twee eeuwen later leefde, van 1820 tot 1887, maar voor het humanisme van groot belang is geweest. In zijn vele toneelstukken, die vandaag de dag nog worden opgevoerd, staat (het ontbreken van) menselijke welzijn centraal.

Onderweg komen we nog langs een huis aan de Singel waar een kleine plaquette in de muur is gemetseld van Johan Comenius. Hij vond, dat alle kinderen van alle standen onderwijs moesten volgen. Hij was een groot pedagoog.

We wandelden naar de Westermarkt langs het huis waar Descartes een paar jaar in Amsterdam gewoond heeft. Van Descartes

zijn de uitspraken: "Ik denk dus ik ben" De tocht eindigde bij Felix Meritus. Mijn voeten zijn daar niet meer gekomen en de meeste deelnemers kenden de geschiedenis van dit gebouw al wel. Felix Meritus werd, in het jaar dat in Parijs de Franse Revolutie uitbrak (1789), ingewijd door goedgebouwde burgers uit de stad Amsterdam met wetenschappelijke en kunstzinnige interesse. De verschillende zalen van deze Tempel der Verlichting werden onder meer gebruikt voor concerten, literaire bijeenkomsten en debatten. Het doel was dat iedere burger in Amsterdam zich zou kunnen verdiepen in de wetenschappen en kunst.

En waar zijn de vrouwen? In de 17e eeuw werd de dienst uitgemaakt door mannen. Deze eerste vrouw, die je tegenkomt in dit proces is Henriette Roland Holst. Maar zij werd politiek en filosofisch actief in 1896. Hiermee eindigde een bijzonder interessante tocht door de geschiedenis van onze cultuur. Mensen die niet alleen belangrijk zijn geweest voor Het Humanistisch Verbond, maar voor heel Nederland.

27 mei 2009, Ank Veenstra

